

ЕТАПИ КОМПЛЕКСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БАСЕЙНУ РІЧКИ СУЛИ

Єрмаков Вячеслав Володимирович,

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії,
методики її навчання та туризму,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка, Україна

Яремченко Юлія Сергіївна,

студентка IV курсу,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка, Україна

Річка Сула відноситься до басейну Дніпра, виступаючи його лівою притокою, протікає в межах лісостепової зони і використовується головним чином для водопостачання, рибництва і зрошування. У гирлі Сули та в Сулинській затоці створено Нижньосульський природний національний парк.

Актуальність вивчення досвіду комплексних досліджень у басейні р. Сули полягає у тому, що останнім часом спостерігається катастрофічне обміління та погіршення якості води у річці Сулі. Даний процес ілюструють малюнки 1 та 2. Передують цьому різні причини: забруднення річки хімічними речовинами, критично низький рівень кисню, змивання добрив та отрутохімікатів із сільськогосподарських угідь, видобуток корисних копалин у її басейні, зміни у температурному режимі та режимі опадів та інші. У зв'язку з цим для визначення подальших напрямків досліджень екологічних проблем басейну р. Сули, розробки практичних заходів щодо стабілізації та покращення його стану важливу роль відіграє ретроспекція досліджень, які здійснювалися у басейні Сули. За останній час дані аспекти стали об'єктом уваги з боку дослідників [4;10].

Історія досліджень басейну Сули бере початок з давніх часів. Перші згадки про річку містяться у літописах Київської Русі під 1107 р. Докладні описи течії річки містяться також в «Книге Большому чертежу» (XVII ст.). З другої половини XVIII ст. дані про гідрографічні об'єкти стали більш детальними та науковими, що знайшло відображення в описах намісництва Лівобережної України, які можна вважати першими докладними джерелами даних про басейн Сули [6]. Описні комісії фіксували такі показники як довжина, ширина, глибина, якість води, наявність мілин, штучних споруд, козацьких млинів та інших природних та

антропогенних перешкод для судноплавства, зазначаючи чистоту річки і багатство її на рибні ресурси [6;9].

Протягом XIX ст. постійно зростала увага до водних ресурсів Полтавщини, у тому числі з точки зору можливостей розвитку судноплавства, зокрема на р. Сулі, будівництва судноплавних каналів, які мали з'єднати басейни головних річок краю. У зв'язку з цим було здійснено ряд експедиційних обстежень річок з наступною обробкою результатів досліджень [1;11]. У XIX ст. важливу роль відігравали спеціальні наукові експедиції, які комплексно вивчали водні об'єкти Полтавщини (дослідження В. Лохтіна, Є. Оппокова, Н. Максимовича, експедиції В. Докучаєва).

За радянських часів була продовжена та розширена практика експедиційних гідрографічних досліджень басейнів річок з використанням інструментальних спостережень головних параметрів річок та оцінкою їх господарського використання [5]. Наприкінці XX ст. актуалізувалися питання якості річкової води у зв'язку із зростанням масштабів забруднення навколишнього середовища, тому моніторинг параметрів водних об'єктів був включений до загальної системи спостережень за якістю річкових вод, величинами водозабору та стічних скидів.

У XX ст. і на початку XXI ст. система досліджень та моніторингу внутрішніх вод у басейні Сули удосконалилася за рахунок впровадження дистанційних методів, використання супутникових даних, геоінформаційних технологій, автоматизованих баз даних, обробки та інтерпретації отриманих даних. При цьому основою для досліджень гідрологічних об'єктів продовжувала слугувати система гідрометеорологічних постів (один з яких знаходиться біля устя Сули) як складова відповідної мережі Полтавського обласного центру з гідрометеорології. Фіксуються такі показники, як рівень та витрати води, температурний і льодовий режим, якісний склад води та вміст наносів тощо. Загалом доробок науковців дозволяє всебічно оцінити сучасні гідрологічні процеси у басейні р. Сули та прогнозувати вірогідні тенденції їх динаміки у майбутньому [2;3;11;12].

На основі здійсненого аналізу нами було виділено кілька етапів комплексних досліджень басейну річки Сули.

1. Найдавніший етап (від перших письмових згадок про річки басейну р. Сули у літописних джерелах до XVII ст.). Це етап інформативних, часто фрагментарних відомостей про басейн р. Сули.

2. Етап XVII - XVIII ст., пов'язаний з першими систематичними описами басейну р. Сули узагальнюючого характеру для потреб розвитку феодального господарства та його господарського використання. Загалом перші два етапи охоплюють донауковий період у дослідженні басейну Сули, зумовлений станом суспільного розвитку та конкретними практичними потребами господарювання.

3. Етап XIX ст. – етап початку систематичних наукових гідрологічних досліджень у басейні р. Сули, у тому числі на основі інструментальних спостережень.

Рисунок 1. Річка Сула в районі міста Лубни на початку 60-х рр. XX ст. [8].

Рисунок 2. Річка Сула влітку 2019 р. [7].

4. Етап XX – початку XXI ст. – період детальних конструктивно-географічних, ландшафтних та гідрологічних досліджень у басейні р. Сули з урахуванням перспектив подальших гідрологічних досліджень у контексті екологічного стану басейну річки.

В цілому перспективи подальших комплексних географічних та гідрологічних досліджень басейну р. Сула знаходяться у контексті збереження

та покращення його екологічного стану і полягають насамперед у моніторингу основних гідрологічних показників річки Сули у взаємозв'язку із коливаннями кліматичних показників, а також багаторічної динаміки гідрохімічних показників та показників якості води, розробки інженерно-гідротехнічних заходів щодо врятування основного стоку р. Сули та її приток.

Список літератури

1. Арандаренко Н.М. Естественная система вод [на территории Полтавской губернии] / Н.М. Арандаренко // Арандаренко Н.М. Записки о Полтавской губернии, составленные в 1846 г. ч. III. –Х.: Сага, 2011. - С.35-42.
2. Бібік В.В. Просторово-часова характеристика стоку річок Сула, Псел та Ворскла / В.В. Бібік, О.О. Винарук, О.І. Лук'янець, В.К. Хільчевський // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2011. т.4 (25). С.85-99.
3. Гребінь В.В. Сучасний водний режим річок України (ландшафтно-гідрологічний аналіз) / В.В. Гребінь. - К.: Ніка-Центр, 2010. - 316 с.
4. Історія вивчення річок на території відповідальності Полтавського ЦГМ. URL: <http://poltava.meteo.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Stattya-1-Richki.pdf>
5. Материалы по гидрографии СССР. Серия «Реки»/ Под ред. А.П. Доманицкого. Т.2. Бассейн Черного и Азовского морей (без Кавказа). Вып.5. Бассейн р. Днепр ниже устья р. Десна. - Л.: Гидрометеиздат, 1954. - 225 с.
6. Опис рік, озер, боліт та гір Київського намісництва 1785 р. // Описи Київського намісництва 70-80 р.: Описово-статистичні джерела. - К.: Наукова думка, 1989. - С.161-173.
7. «Природоохоронні заходи» або навіщо водогосподарники вбивають річку Сула? / Громадський Простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=pryrodoohoronni-zahody-abo-navischo-vodohospodarnyky-vbyvayut-richku-sula>
8. Река Сула город Лубны 1963 г. URL: https://www.etoretro.ru/pic212289.htm?sort_field=image_date&sort=DESC
9. Самородов В.М. Якими були річки нашого краю у минулому? / В.М. Самородов // Наш рідний край. Вип. 5. Полтава, 1990. - С.17-24.
10. Сарнавський С.П. Ретроспективний аналіз досліджень річкової мережі лівобережжя Середнього Дніпра (від перших згадок до детальних описів – IV ст. до н.е - кінець XVIII ст.) / С.П. Сарнавський, В.В. Гребінь // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. - 2021. - №4 (62). - С.46-66. URL:https://hydro-chemistry-ecology.knu.ua/wp-content/uploads/2022/01/4_-2021_462.pdf
11. Смирнова В.Г. Деградуєчі русла річок Полтавщини / В.Г. Смирнова // Фізична географія та геоморфологія. - К.: ВГЛ «Обрії», 2012. - Вип. (66). С. 152-156.
12. Смирнова В. Г. Про можливість судноплавства на річках Полтавщини / В. Г. Смирнова, В. С. Чирвона // Освітні й наукові виміри географії та туризму: матер. II Всеукраїнської науково-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м.

Полтава, 26 квітня 2019 р.) / відп. ред. О. А. Федій. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – С. 85-88.

HISTORICAL SCIENCES

СПОГАДИ ОЛЕНИ НОВИЦЬКОЇ ПРО ГЕРОЯ УКРАЇНИ ЄВГЕНА КОТЛЯРА

Бадєєва Людмила Іванівна

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства
Харківський національний університет радіоелектроніки

2010 року Євген Котляр залучається до громадської діяльності – стає активістом екологічної організації «Зелений фронт». Небайдужі мешканці Харкова боролися проти вирубки дерев у Центральному парку відпочинку ім. Горького. Євген познайомився з багатьма цікавими людьми, волонтерами: Антоном та Аелітою Єрмоленко, Петром Калініним, Артемом та Ганною Поляк, Світланою Шкурат, Ольгою Чистотіною, Максимом Корнієнком, Вікторією Найдоною, Сергієм Четвериковим, Андрієм Ільговим, Сергієм Поповим та багатьма іншими. Це було об'єднання патріотів міста, однодумців. Захисникам найбільшого парку рідного міста Харкова здавалось, що вони роблять щось таке важливе, що від них багато залежить, адже це був їхній парк. Там вони в дитинстві гуляли, зростали, парк був частиною їхнього життя.

Серед патріотів міста була й перекладач Олена Новицька. Ось як вона описала першу зустріч з Є. Котляром: «Ми з Євгеном познайомилися на самому початку, ще до того, як почався оцей увесь жах зі спилуванням дерев з живими людьми. Ми швидко подружилися з ним, з іншими хлопцями та дівчатами ми спілкувалися. ...Саме тоді я його з натовпу виділила... Я до нього кинулася зі словами: «Привіт! Що тут? Як тут? Куди йти та яку користь принести?». А Женя був дуже засмаглий, кошлатий, такий голий до поясу, з якоюсь лопатою, з якимось приладдям, мотузками своїми альпіністськими. Він каже: «Так, ось тут ми стоїмо, так і так, ми тут». З того моменту ми почали просто спілкуватися, так і потоваришували. Якимось це зовсім непомітно та само собою вийшло» [1].

Євген ніколи не ховався за спинами інших товаришів, був у перших лавах, готовим прийти на допомогу, а якщо треба – витримати удар першим. За ці якості, за його працездатність, принциповість Євгена поважали. «Його думка для багатьох була дуже вагомою, його повага дорогого коштувала, та і його самого всі поважали, навіть ті, хто не дуже симпатизував» [2, с. 9].

Олена Новицька вважає, що Євген був дуже принциповим та безкомпромісним, навіть у дрібницях. «Про що б не йшла мова, навіть про звичайну балаканину біля вогнища, як тільки обговорювали якийсь нюанс, з чим він не був згодний, з тим, що інша людина могла пропустити повз вуха, або віджартуватись, або забути про це, Женя був впевнений: якщо ні, то ні» [3]. «У нього були чіткі принципи й пріоритети, він рідко висловлювався, частіше був